

ברק רוזן

האם יש לנו חובה מוסרית לציית לחוקי המדינה? מדוע חוק שנחקק על ידי קבוצה של אנשים מחייב אותנו? השאלה הזו היא אחת מן השאלות העקשניות והעתיקות ביותר בפילוסופיה פוליטית.

האנארכיסט-פילוסוף טוען שהתשובה היא לא. אנחנו בוגרים, אוטונומיים ועצמאיים, אומר האנארכיסט-פילוסוף, והמוסר לא דורש אותנו לציית לאף אדם או קבוצה של אנשים. אנחנו אולי מעדיפים לעשות כפי שהחוק אומר – בגלל שאנחנו פוחדים מהעונש, לדוגמא – אבל אין לנו חובה מוסרית לעשות כך.

מן הצד השני, ה'פילוסוף-מדינאי' מאמין שכאזרחי המדינה אנחנו צריכים לציית לחוק משום שעיקרון מוסרי כלשהוא דורש מאתנו לעשות כך. לאורך ההיסטוריה, פילוסופים הציגו תיאוריות מוסריות שונות בניסיון להצדיק את החובה לציית לחוק. לדוגמא, רבים באירופה של ימי- הביניים האמינו שהם מוכרחים לציית לחוק משום שהאל האציל על המלך את השלטון ה'חילוני' על הארץ. לפי תיאוריה שהייתה נפוצה מן המאה ה-17, אנחנו חייבים לציית לחוקי המדינה כי התחייבנו לעשות כך.

אחד מן הניסיונות האחרונים להצדיק את החובה לציית לחוק נקרא "תיאורית ההוגנות". לפי תיאוריית ההוגנות, אנחנו צריכים לציית לחוק בגלל שאנחנו נהנים מהציות לחוק של שאר האזרחים: המים שאנחנו שותים, הכבישים בהם אנחנו נוסעים וההגנה הצבאית ממנה אנחנו נהנים הם תוצאה של המאמץ המשותף של חברינו האזרחים. אזרח שאינו מציית לחוקי המדינה מפר את החובה המוסרית לקחת חלק במאמץ משותף ממנו הוא נהנה.

בספרות יש שתי התנגדויות מרכזיות על תיאוריית ההוגנות. לפי ההתנגדות הראשונה – שהועלתה על ידי רוברט נוז'יק - עיקרון ההוגנות איננו עיקרון מוסרי תקף. ההתנגדות הזו נהדפה בהצלחה על ידי תומכים של העיקרון. לפי ההתנגדות השנייה – שהועלתה על ידי ג'ון סימונס – המדינה איננה 'מפעל קואופרטיבי', מהסוג שמקים את החובה לאחת חלק במאמץ משותף. אנשים במדינות של ימינו אינם פועלים מתוך מוטיבציה להטיב עם הכלל, אלא מתוך אינטרס אישי, הרגל, או פחד מעונש. ישנה אי הסכמה בספרות האם הביקורת הזו 'מפילה' את תיאוריית ההוגנות או לאו.

בתזה שלי אני מפתח התנגדות נוספת לתיאוריית ההוגנות. לפי ההתנגדות הזו, גם אם תומכים של תיאוריית ההוגנות יכולים להתגבר על שתי ההתנגדויות הראשונות (כלומר, גם אם הם יכולים להראות שלאזרחים במדינות של ימינו יש חובה לתרום למאמץ המשותף), הם צריכים להראות מדוע המאמץ של האזרחים חייב לבוא בצורה של ציות לחוק. במפעלים קואופרטיבים ללא חוקים, המשתתפים במפעל יכולים לבחור כיצד לתרום את חלקם. בקמפינג בטבע, לדוגמא, אדם יכול לבחור האם הוא תורם למאמץ המשותף בכך שהוא עוזר לבשל, לנקות או לסדר את המחנה. כאשר מדובר במסגרת עם חוקים, התומכים של תיאוריית

ההוגנות לא יכולים פשוט להניח שקיומם של חוקים מחייב את המשתתפים לציית לחוק; הם צריכים להסביר מדוע התרומה של כל אחד מהמשתתפים חייבת להיות בהתאם למה שהחוק דורש. אני מציג שלוש דרכים להבין את תיאורית ההוגנות כתשובות אפשריות לביקורת, ומראה ששלושת העמדות נכשלות להדוף את הביקורת. לבסוף, אני מציג את מה שלדעתי היא התשובה הכי טובה לביקורת. בקצרה, לפי העמדה הזו – שלקוחה מספרו "legality" של סקוט שפירו – החוק הוא כלי מתוחכם שמאפשר לנו לפתור בעיות מוסריות ולתכנן לטווח ארוך. אם אדם נהנה מקיומו של כלי זה, הוא צריך לתרום את חלקו למפעל שנקרא 'שלטון החוק'. משום שיש רק דרך אחת לתרום למפעל זה – לציית לחוק – הנהנה ממפעל זה חייב לציית לחוק.

